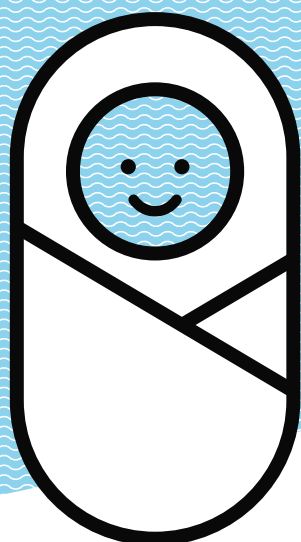

Vlaamse
overheid

RAPPORT STATISTIEK
VLAANDEREN, 2019/3

KINDERWENS IN VLAANDEREN

CHRISTINE VAN PEER

INHOUD

1	Kinderwens: evolutie en situatie in 2018	5
1.1	SCV-survey 2018	6
1.2	Kinderwens naar geslacht en leeftijd	7
1.3	Kinderwens naar geografische en sociaal-economische achtergrondkenmerken	10
1.4	Verschillen in kindereens binnen koppels	12
2	Verwachte afstamming van huidige generaties 20- tot 40-jarigen	15
2.1	Methode	15
2.2	Schatting van verwacht finaal kindertal	16
3	Naar een verklaring van de variaties in gewenst en verwacht aantal kinderen	21
	Besluit	25
	Literatuurlijst	28
	Bijlage: Vragenlijst module kindereens in SCV-survey 2018	30

INLEIDING

De afgelopen decennia daalde de vruchtbaarheid in de meeste Europese landen. De daling werd verklaard door een 'veroudering' van de vruchtbaarheid: de vruchtbaarheidscijfers voor jonge vrouwen daalden en vrouwen kregen op steeds hogere leeftijd kinderen. Deze ontwikkelingen werden door demografen uitvoerig beschreven (Van de Kaa, 1987; Lesthaeghe & Moors, 2000). De sterke stijging van de moederschapsleeftijd deed zich dan ook nooit eerder zo uitgesproken voor, zelfs niet wanneer wordt teruggeblikt tot vroeg in de 19de eeuw (Van Gaalen & Van Poppel, 2007).

De gegevens over de evolutie van de vruchtbaarheid in het Vlaamse Gewest worden door Statistiek Vlaanderen ontsloten op www.statistiekvlaanderen.be/vruchtbaarheid.

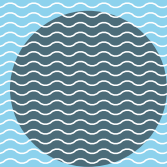
Een uitgestelde timing van het eerste kind is echter maar één factor die een invloed heeft op de finale afstamming van vrouwen, dat is het totaal aantal kinderen dat vrouwen gekregen hebben op het einde van hun reproductieve loopbaan. In westerse maatschappijen determineren nog andere invloeden deze finale afstamming, zoals sociaal-economische en culturele factoren, subjectieve normen, waarden en persoonlijke voorkeuren inzake het aantal kinderen dat men wenst.

In dit rapport gaan we aan de hand van surveygegevens dieper in op de persoonlijke voorkeuren van Vlamingen inzake het aantal kinderen dat zij wensen. Surveygegevens bieden inzicht in de evolutie van de kinderwens over de verschillende generaties heen. Hiermee kunnen we vragen beantwoorden als: 'Wie wenst welk aantal kinderen?' en 'Wie realiseert ook zijn of haar kinderwens, en onder welke condities?'. Surveys kunnen daarmee belangrijke informatie aanreiken over de te verwachten ontwikkelingen inzake vruchtbaarheid.

In deel 1 van dit rapport bekijken we de samenhang tussen kinderwens en een aantal achtergrondkenmerken. In deel 2 schatten we de verwachte afstamming van de huidige generaties mannen en vrouwen. Vervolgens gaan we in deel 3 na welke netto-effecten op het gewenste en het verwachte aantal kinderen overblijven onder controle voor de kenmerken beschreven in deel 1.

Surveys naar kinderwens zijn niet enkel zinvol bij het inschatten van ontwikkelingen inzake vruchtbaarheid. Er blijkt ook een samenhang tussen kinderwens en tevredenheid van de betrokkenen. Het niet hebben van het aantal kinderen dat men voor zichzelf zou wensen of gewenst heeft, draagt bij tot een zekere mate van levensontevredenheid. Omgekeerd zou men kunnen stellen dat het realiseren van de kinderwens bijdraagt tot een hoger tevredenheids- en geluksniveau. Dat blijkt onder meer uit de resultaten van de Gezinsenquête van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin van 2016 (Audenaert, 2018). De meerderheid van Vlamingen is tevreden met de samenstelling van zijn of haar gezin: 87% geeft een score van 8 of meer op de vraag '*Hoe tevreden of ontevreden bent u met de samenstelling van uw gezin?*'. Eén van de opvallendste vaststellingen was dat het gezinstype van de respondent op het ogenblik van het interview een sterk bepalende factor bleek. De tevredenheid was het hoogst bij gehuwde koppels en het laagst bij alleenstaande ouders. Ook bleek de tevredenheid toe te nemen naarmate er meer kinderen in het gezin zijn. Antwoorden op een specifieke open vraag wezen vaak in de richting van ontevredenheid over het niet hebben van een partnerrelatie en/of een onvervulde kinderwens.

1

KINDERWENS: EVOLUTIE EN SITUATIE IN 2018

De kinderwens van Vlamingen werd reeds in verschillende surveys bevestigd. De eerste surveys waren de 'Nationale Enquêtes Gezinsontwikkeling' (NEGO) van het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudies (CBGS): NEGO 1966, NEGO 1971, NEGO 1975 en NEGO 1983. In 1991 werden deze in Europees verband uitgevoerd onder de noemer 'Family and Fertility Surveys' (FFS). Voor 2003 levert de Europese PPA- en DIALOG-survey van het CBGS informatie over kinderwens. Daarnaast werd een module kinderwens opgenomen in de 'Sociaal-Culturele Verschuivingen in Vlaanderen'-survey (SCV-survey) van 2008, 2010, 2014 en 2016. In 2016 was er ook de reeds vermelde Gezinsenquête. En tot slot werd ook in de laatste editie van de SCV-survey van 2018 gepeild naar de kinderwens van Vlamingen. Dit levert meteen de recentste data op rond dit thema in Vlaanderen.

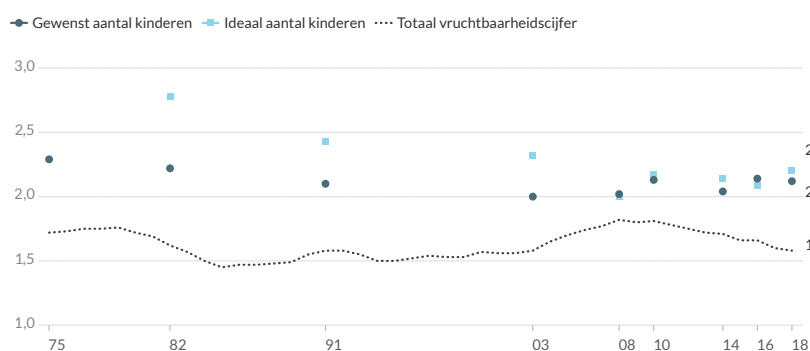
Vaak gehanteerde concepten in deze surveys zijn het 'ideale', het 'gewenste' en het 'verwachte' aantal kinderen. Het aantal kinderen dat respondenten ideaal vinden voor een gezin vormt een indicatie voor een maatschappelijke norm, terwijl het gewenste aantal meer een uiting is van een persoonlijke norm. Verwachtingen en intenties refereren dan weer naar een persoonlijk plan om wensen te realiseren en hebben dus betrekking op toekomstig gedrag (Van Peer, 2002).

Het geheel van alle bevragingen levert een beeld op van de evolutie in kinderwens over de voorbije decennia. Figuur 1 toont de kinderwens van opeenvolgende generaties 20- tot 40-jarige vrouwen sinds halverwege de jaren 1970. De eerste edities van de NEGO-survey werden niet in de figuur opgenomen omdat toen enkel 25- tot 34-jarige gehuwde vrouwen bevestigd werden (1966) of enkel 30- tot 34-jarige vrouwen (1971). Omwille van de vergelijkbaarheid over de tijd is de figuur beperkt tot 20-40-jarige vrouwen. De mannelijke kinderwens werd pas in 1991 voor het eerst bevestigd. De stippellijn in figuur 1 geeft het Totaal Vruchtbaarheidscijfer (TVC) weer, een demografische maat die de actuele vruchtbaarheid van vrouwen op vruchtbare leeftijd (in de regel tussen 15 en 50 jaar) in een specifiek kalenderjaar weergeeft. Het TVC is een periodemaat en dus gevoelig voor schommelingen in timing: het wordt niet alleen bepaald door het aantal kinderen dat vrouwen in een specifiek kalenderjaar krijgen, maar ook door het ogenblik in hun leven waarop ze die kinderen krijgen. Als huidige generaties vrouwen hun kinderen op een jongere leeftijd krijgen dan oudere generaties, dan zal het vruchtbaarheidscijfer stijgen zolang die verjonging duurt; als huidige generaties hun kinderen later krijgen dan vroegere generaties, dan zal het vruchtbaarheidscijfer een tijdlang dalen. Kinderwens gaat over de toekomst, is een surveygegeven en is gemeten in dwarsdoorsneden (cross-sections) over de tijd. Inhoudelijk en methodologisch zijn TVC en kinderwens twee zeer verschillende maten, maar door beide in één grafiek op te nemen, kan kinderwens gesitueerd worden ten opzichte van de reële vruchtbaarheidsconjunctuur.

De trend is deze van een licht dalende kinderwens over de lange tijdspanne vanaf half jaren 1970. De daling kwam tot een einde aan het begin van de 21ste eeuw. Sindsdien zien we een licht fluctuerend verloop, met een gemiddelde kinderwens die net iets boven de 2 kinderen bleef liggen.

Ook in de evolutie van het ideale aantal kinderen is een lichte daling merkbaar vanaf de jaren 1980. Het ideaal en de wens zijn meer naar elkaar toe gaan convergeren in de meeste recente jaren. In 2008 kende het ideale aantal kinderen een knik of tijdelijke terugval tot 2,0. Dat is het laagste niveau van alle metingen, mogelijk mee te verklaren door de economische crisis die in dat jaar toesloeg. Het gewenst kinderaantal bleef gespaard van dit crisis-effect. Dit toont aan dat de kinderwens van Vlamingen erg stabiel is.

Figuur 1. Ideaal en gewenst aantal kinderen bij opeenvolgende generaties 20- tot 40-jarige vrouwen Vlaamse Gemeenschap, 1975-2018, gemiddeld aantal

Bron: ideaal en gewenst aantal kinderen: NEGO (1975 en 1982), FFS (1991), DIALOG (2003), SCV (2008, 2010, 2014, 2016, 2018). TVC: tot en met 2016 Statbel, 2017 Kind en Gezin.

In wat volgt gaan we in op de kinderwens anno 2018. Vooreerst lichten we de gebruikte bron toe: de SCV-survey. Daarna gaan we in op de verschillen in kinderwens naar geslacht en leeftijd en beschrijven we de verschillen naar geografische en sociaal-economische kenmerken. Ten slotte bespreken we hoe de kinderwens zich verhoudt tussen partners onderling.

1.1 SCV-SURVEY 2018

De survey 'Sociaal-Culturele verschuivingen in Vlaanderen' (SCV-survey) van de Studiedienst Vlaamse Regering/Statistiek Vlaanderen is een jaarlijkse survey bij een representatieve steekproef van Nederlandstaligen in het Vlaamse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De survey peilt naar waarden, opvattingen en overtuigingen van Vlamingen met betrekking tot maatschappelijke en beleidsrelevante thema's. Elk jaar (sinds 1996) werden in de periode maart-juni 1.500 toevallig getrokken respondenten tussen 18 en 85 jaar persoonlijk geïnterviewd. Het interview omvat drie delen: één deel met achtergrondvragen, één deel met vragen die om de 2 tot 3

jaar worden gesteld en een derde deel dat voorbehouden is voor vragen over een actueel beleidsrelevant thema. De SCV-survey 2018 was de laatste editie die volgens de traditionele face-to-face-methode werd uitgevoerd (de inhoud en methode van deze survey wordt momenteel herbekeken). Het SCV 2018-databestand bevat gegevens over 1.316 respondenten van 18 tot 85 jaar oud. De netto-responsgraad bedroeg 50%.

De module kinderwens werd voorgelegd aan alle 18- tot 50-jarigen (dit zijn de respondenten van geboortjaar 1968 tot geboortjaar 2000). In bijlage bij dit rapport zijn de betrokken vragen weergegeven zoals opgenomen in de survey van 2018. Net als in de vorige bevragingen werd eerst gepeild naar de visie van de respondent op het ideale aantal kinderen in een gezin. Deze vraag vormt eerder een graadmeter die respondenten vooropstellen als maatschappelijke norm inzake het aantal kinderen in een Vlaams gezin. Vervolgens werd de persoonlijke kinderwens en deze van de (eventuele) partner bevraagd. Voor de oudere respondenten betekende dit een peiling naar het gewenste aantal kinderen in het verleden. Verder werd gepeild naar de concrete plannen van mannen en vrouwen om nog kinderen te krijgen in de toekomst.

De vragen naar het biologisch kindertal werden aan alle respondenten gesteld. Van de respondenten (mannen en vrouwen) tussen 18 en 30 jaar oud heeft slechts 11% al één of meer biologische kinderen gekregen. Bij de respondenten tussen 31 en 40 jaar oud stijgt het aandeel ouders (mensen die ooit minstens 1 biologisch kind kregen) tot 73%, en bij de 40-plussers maken ouders 88% uit van de totale populatie.

In wat volgt beschrijven we de samenhang tussen kinderwens en een aantal achtergrondkenmerken. In deel 3 van dit rapport gaan we na of deze eventuele samenhang overeind blijft na controle voor andere kenmerken.

1.2 KINDERWENS NAAR GESLACHT EN LEEFTIJD

Volgens de resultaten van de SCV-survey wensten Vlamingen tussen 18 en 50 jaar oud in 2018 gemiddeld 2,1 kinderen. Traditioneel ligt het ideaal aantal hoger dan het gewenste aantal. Dat is ook zo in 2018: het ideaal aantal ligt op 2,2. De vrouwelijke kinderwens voor de totale groep verschilt in 2018 niet significant van de mannelijke.

Wanneer we alleen naar de jongeren kijken in 2018, valt op dat jonge vrouwen (18-30 jaar) significant minder kinderen wensen dan jonge mannen: 2,0 bij jonge vrouwen versus 2,2 bij jonge mannen.

Mensen passen hun waardenoriëntaties aan in de loop van hun leven, omdat gebeurtenissen zoals ouderschap, relatievorming, gezinsontbinding, ziekte

of werkloosheid een ingrijpende verandering in leefomstandigheden kunnen teweegbrengen. Bepaalde 'life events' kunnen een proces van rationalisatie in gang zetten dat ervoor zorgt dat de kinderwens afzwakt of een hoger realiteitsgehalte krijgt met vorderende leeftijd. Dit laatste geldt in het bijzonder voor oudere vrouwen die het aantal kinderen dat ze nog wensen, denken of hopen te krijgen, onbewust of bewust verbinden met voorbije ervaringen inzake relaties en zwangerschap en met het aantal kinderen dat ze reeds hebben. Vanuit deze optiek zou het kunnen dat oudere vrouwen minder kinderen 'willen' dan ze wilden toen ze jong waren. In dezelfde redenering kan worden gesteld dat jongere respondenten, vanuit een hoger optimisme over de realiseerbaarheid van hun wensen, een antwoord zullen geven dat dichter aanleunt bij hun 'ideaal' (Weinstein, 1980).

Dit lijkt ook in 2018 zo te zijn: 18-30-jarigen wensen gemiddeld iets meer kinderen dan de oudere groep. Bij de 18-30-jarigen gaat het om 2,1 kinderen, bij de 41-50-jarigen om 2,0 kinderen. Maar de verschillen zijn niet significant. Net zo goed is het mogelijk dat de oudere groep, de redenering hierboven volgend, op jongere leeftijd evenveel of zelfs meer kinderen wenste dan de jongeren vandaag, maar haar kinderwens naar beneden heeft bijgesteld. Idealiter zou de kinderwens aan het begin en het einde van de reproductieve loopbaan moeten worden bevestigd om dergelijke artefacten in de data uit te sluiten.

Bewuste kinderloosheid bleef de laatste jaren in Vlaanderen stabiel en schommelde steevast tussen 8% en 9% (Van Peer, 2008). Dat is niet anders in 2018: in totaal wenst 7% van de vrouwen en 8% van de mannen bewust kinderloos te blijven. Nochtans zien erg weinig respondenten (2%) een kinderloos bestaan als ideaal.

Ook het hebben van 1 kind wordt vaker als persoonlijk wenselijk gezien (10% van de mannen en 12% van de vrouwen) dan het als ideaal wordt vooropgesteld (6% van de mannen en 4% van de vrouwen). Het gezinsmodel met 2 kinderen wordt nog steeds door meer dan de helft van de respondenten als gewenst vooropgesteld: 57% van de mannen en 55% van de vrouwen wenst precies 2 kinderen. Iets meer dan 7 op de 10 zien dit ook als het ideaal. 1 op 5 respondenten wenst 3 kinderen, voor 15% is dit het ideaal.

5% van de mannen en 6% van de vrouwen wenst een groot gezin van 4 of meer kinderen. Dit aandeel is niet gestegen ten opzichte van 10 jaar eerder (SCV 2008). Jonge vrouwen wensen minder vaak een groot gezin dan jonge mannen, dit verklaart mee hun lagere gemiddelde kinderwens, zoals hierboven reeds aangehaald.

Figuur 2a. Ideaal aantal kinderen naar geslacht en leeftijdsgroep

Vlaamse Gemeenschap, 2018, in %

Man

	18-30 jaar	31-40 jaar	41-50 jaar	Totaal
0 kinderen	0	0	5	2
1 kind	5	7	9	6
2 kinderen	67	76	73	72
3 kinderen	22	12	9	15
4 of meer kinderen	6	6	4	5

Vrouw

	18-30 jaar	31-40 jaar	41-50 jaar	Totaal
0 kinderen	2	0	5	2
1 kind	4	5	5	4
2 kinderen	73	71	73	73
3 kinderen	19	18	14	17
4 of meer kinderen	2	6	3	4

Bron: SCV-survey 2018, Statistiek Vlaanderen

Figuur 2b. Gewenst aantal kinderen naar geslacht en leeftijdsgroep

Vlaamse Gemeenschap, 2018, in %

Man

	18-30 jaar	31-40 jaar	41-50 jaar	Totaal
0 kinderen	5	8	13	8
1 kind	7	11	12	10
2 kinderen	57	59	53	57
3 kinderen	23	19	16	20
4 of meer kinderen	7	3	7	5

Vrouw

	18-30 jaar	31-40 jaar	41-50 jaar	Totaal
0 kinderen	8	5	7	7
1 kind	7	16	13	12
2 kinderen	64	48	53	55
3 kinderen	19	20	20	20
4 of meer kinderen	2	12	7	6

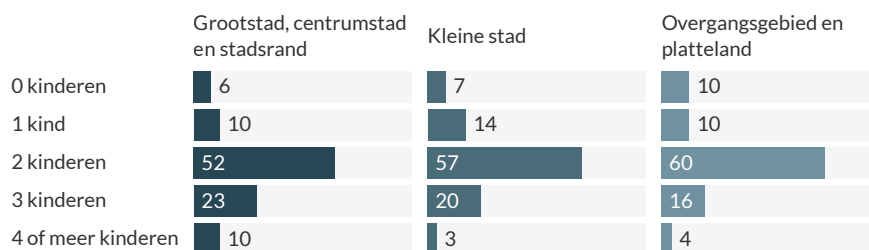
Bron: SCV-survey 2018, Statistiek Vlaanderen

1.3 KINDERWENS NAAR GEOGRAFISCHE EN SOCIAAL-ECONOMISCHE ACHTERGRONDKENMERKEN

In dit deel bekijken we de bivariate relaties tussen kinderswens en urbanisatiegraad, opleidingsniveau en herkomst. In deel 3 verderop in dit rapport zal ook de onderlinge samenhang tussen al deze kenmerken worden onderzocht.

Respondenten die in grootsteden, centrumsteden of aan de stadsrand wonen, wensen meer kinderen (gemiddeld 2,3) dan respondenten die in kleinere steden wonen (2,0) of op het platteland en in overgangsgebied (1,9). De laatste categorie verschilt hierbij significant van de eerste. Mannen en vrouwen die op het platteland en in overgangsgebied wonen, wensen vaker 2 kinderen, terwijl men in grootstedelijk- en centrumgebied of in de stadsrand vaker 3 of meer kinderen wenst.

Figuur 3. Gewenst aantal kinderen naar urbanisatiegraad
Vlaamse Gemeenschap, 2018, in %

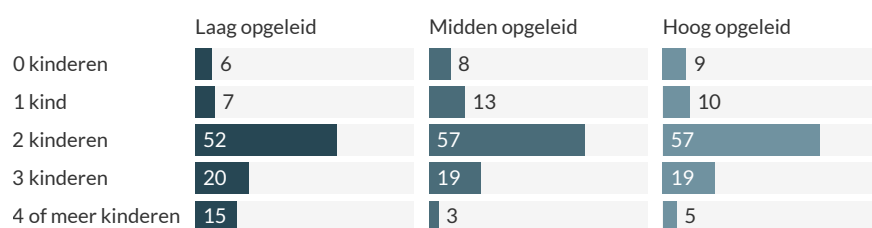
Bron: SCV-survey 2018, Statistiek Vlaanderen

Naar opleidingsniveau zien we dat laagopgeleiden (personen met ten hoogste een diploma lager secundair onderwijs) in 2018 significant meer kinderen wensen: 2,4 gemiddeld versus 2,0 bij hoogopgeleiden (personen met een diploma hoger onderwijs). Laagopgeleiden wensen vaker een groot gezin van 4 of meer kinderen: 15% onder hen, versus 5% bij de hoogopgeleiden. Midden- en hoogopgeleiden verschillen niet significant in kinderswens. Het zijn de lager opgeleiden die zich onderscheiden van de midden- en hoogopgeleiden. Dit is zowel bij mannen als vrouwen het geval. Deze bevinding is opmerkelijk, omdat in oudere metingen een omgekeerd verband naar opleiding werd gevonden. In 1991 wensten vrouwen die een universitaire of hogeschoolopleiding hadden afgerond opvallend meer kinderen dan laagopgeleide vrouwen (Van Peer, 2008). Aan het begin van de 21ste eeuw is daar verandering in gekomen: tussen 2003 en 2016 wensten hoger opgeleiden nog steeds meer kinderen, maar nam het verschil af. In 2018 is het verband dus omgekeerd. Een beperkte regressieanalyse op de data

van 2018 wijst evenwel uit dat dit verband niet overeind blijft na controle voor de variabele herkomst. Dit doet vermoeden dat achter het gevonden opleidingsverschil een verschil naar herkomst schuil gaat.

Figuur 4. Gewenst aantal kinderen naar opleidingsniveau

Vlaamse Gemeenschap, 2018, in %

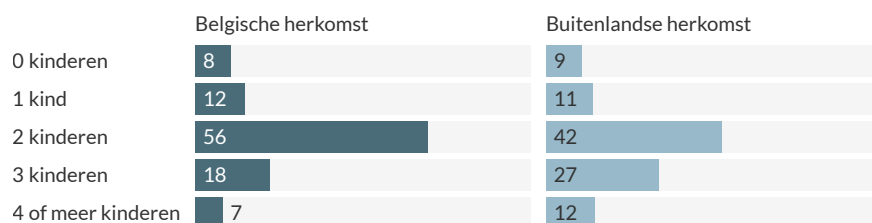

Bron: SCV-survey 2018, Statistiek Vlaanderen

Er zijn significante verschillen naar herkomst inzake kinderwens. Respondenten met een buitenlandse herkomst wensen gemiddeld 2,3 kinderen, tegenover 2,0 bij personen met een Belgische herkomst. Het ideale aantal kinderen ligt gemiddeld op 2,4 bij inwoners van buitenlandse herkomst tegenover 2,0 bij personen met Belgische herkomst. Van de personen van buitenlandse herkomst wenst 38% een gezin met 3 of meer kinderen, bij personen met Belgische herkomst is dat 24%. De groep personen van buitenlandse herkomst omvat de personen met een huidige buitenlandse nationaliteit, de personen met een huidige Belgische nationaliteit maar met een buitenlandse geboortenationaliteit en de personen met een Belgische geboortenationaliteit maar met minstens 1 ouder met een buitenlandse geboortenationaliteit. In de SCV-survey van 2018 was 17% van de 18-50-jarige respondenten van buitenlandse herkomst.

Figuur 5. Gewenst aantal kinderen naar herkomst

Vlaamse Gemeenschap, 2018, in %

Bron: SCV-survey 2018, Statistiek Vlaanderen

1.4 VERSCHILLEN IN KINDERWENS BINNEN KOPPELS

In 2018 rapporteert 65% van de respondenten (18 tot 50 jaar) een identieke kinderwens bij hun partner. Dat betekent dus een incongruente kinderwens in 1 op de 3 relaties.

Hoewel er op populatieniveau geen significant verschil is tussen mannelijke en vrouwelijke kinderwens, manifesteren zich dus wel verschillen in de vrouwelijke en mannelijke kinderwens op het niveau van het koppel.

Figuur 6. Kinderwens binnen koppels

Vlaamse Gemeenschap, 2018, in %

	Mannen	Vrouwen
Partner wenst meer kinderen	18	19
Partner wenst minder kinderen	12	22
Kinderwens gelijk tussen partners	71	60

Bron: SCV-survey 2018, Statistiek Vlaanderen

Bij de vrouwelijke respondenten rapporteert 41% een incongruentie in kinderwens: bij bijna 1 op de 4 (22%) is dat omdat hun partner minder kinderen wenst dan zichzelf. Bij de mannelijke respondenten rapporteert 30% een incongruentie: bij 12% is dat een partner die minder wenst.

In het kort: vrouwen hebben vaker een partner met een lagere kinderwens dan mannen.

VERWACHTE AFSTAMMING VAN HUIDIGE GENERATIES 20- TOT 40-JARIGEN

2.1 METHODE

Gegevens over kinderwens en over concrete individuele toekomstplannen met betrekking tot het krijgen van kinderen kunnen helpen om een licht te werpen op de toekomstige vruchtbaarheid. De waarde van persoonlijke intenties voor voorspellingen over de toekomstige vruchtbaarheid is echter al lang stof voor discussie (zie onder meer Morgan & Waite, 1987; Westoff, 1990). Respondenten kunnen hun toekomst namelijk niet volledig inschatten. Naast de relationele situatie, de fertiliteitsstatus en voorbije vruchtbaarheidservaringen kunnen immers ook maatschappelijke omstandigheden, zoals een moeilijke combinatie van het opvoeden van kinderen met de arbeidssituatie een rol spelen. Beslissingen inzake vruchtbaarheid moeten bovendien als een sequentieel proces worden gezien: iedere nieuwe geboorte kan leiden tot een herevaluatie van eerder genomen beslissingen. Intenties evolueren dus en zijn gevoelig voor de feitelijke context van de levensloop als individu of koppel. Studies wijzen dan ook uit dat, op individueel niveau, de voorspellende kracht van surveygegevens eerder beperkt is. Het gaat namelijk om één momentopname (Bracher & Santow, 1991; Noack & Ostby, 2002).

Toch zijn deze gegevens waardevol, omdat studies op macroniveau aantonen dat er wel een zeer grote samenhang bestaat tussen de gewenste vruchtbaarheid en de gerealiseerde vruchtbaarheid (Quesnel Vallée & Morgan, 2003). Dit maakt het zinvol om een beredeneerde schatting te maken op basis van de SCV-data 2018 van de verwachte vruchtbaarheid van de huidige generaties mannen en vrouwen. Hiertoe nemen we leeftijden 20 en 40 als onder- en bovengrens. De onderliggende aanname is dat het concreet plannen van kinderen het meest geconcentreerd zit binnen deze leeftijden. Om de verwachte afstamming van 20- tot 40-jarigen te berekenen, combineren we de antwoorden op de vraag naar de biologische kinderen die de 20- tot 40-jarigen reeds kregen, met het antwoord op de vraag hoeveel kinderen zij nog wensen, en vervolgens concreet nog plannen. Zo kan een variabele 'verwacht finaal kindertal' geconstrueerd worden: de optelsom van het gerealiseerd aantal biologische kinderen en het bijkomend gepland aantal kinderen. Omdat sommige respondenten nog onzeker waren over hun toekomstplannen, werden 2 varianten berekend. In de minimum variant werd 0,5 bijkomend gepland kind gerekend bij onzekerheid, in de maximumvariant 1 kind.

2.2 SCHATTING VAN VERWACHT FINAAL KINDERTAL

Het gemiddeld verwacht finaal kindertal bij Vlamingen van 20 tot 40 jaar oud geschat op basis van de gegevens van de SCV-survey van 2018 varieert tussen 1,9 (minimum variant) en 2,0 (maximum variant) kinderen.

De oudere groep (31-40-jarigen) laat een hoger verwacht finaal kindertal optekenen (1,9) dan de jongere groep (20-30-jarigen) (1,8) (minimum variant). In de maximum variant is dit een verwacht finaal kindertal van 2,0 in de oudere groep en 1,9 in de jongere groep. Jonge vrouwen laten het laagste verwacht finaal kindertal optekenen: 1,9 versus 2,0 bij de jonge mannen. Dit ligt in de lijn der verwachting, gezien de verschillen in kindrewens naar geslacht op jonge leeftijd. Maar hier is het verschil niet significant.

Figuur 7. Verwacht finaal kindertal van huidige generaties 20- tot 40-jarigen naar geslacht en leeftijd

Vlaamse Gemeenschap, 2018, gemiddeld aantal

Maximumvariant

	20-30 jaar	31-40 jaar	Totaal
Man	2,0	2,0	2,0
Vrouw	1,9	2,0	2,0
Totaal	1,9	2,0	2,0

Minimumvariant

	20-30 jaar	31-40 jaar	Totaal
Man	1,8	1,9	1,9
Vrouw	1,8	2,0	1,9
Totaal	1,8	1,9	1,9

Bron: SCV-survey 2018, Statistiek Vlaanderen

Uitgesplitst naar gezinsgrootte kan in de maximumvariant verwacht worden dat 47% van de 20- tot 40-jarigen uiteindelijk een gezin met 2 kinderen zal hebben. Dat is een aanzienlijk lager aandeel dan het aandeel op die leeftijden dat 2 kinderen zou wensen (57%), zoals uit figuur 2 bleek.

Er wordt vaker slechts 1 kind gepland dan het wenspatroon doet vermoeden: 24% van de 20-40-jarigen verwacht slechts 1 kind te hebben, waar slechts 10% dit aantal voor zichzelf wenst.

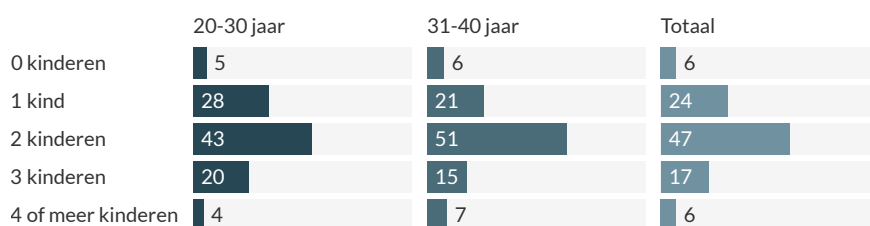
Dat Vlamingen uiteindelijk minder kinderen verwachten dan wensen komt dus grotendeels op het conto van de mannen en vrouwen die 2 kinderen wensen, maar slechts 1 kind verwachten te krijgen.

6% van de 20- tot 40-jarige respondenten zou uiteindelijk gepland kinderloos blijven. Dit aandeel is een minimale schatting, het kan oplopen als twijfelaars toch besluiten om geen kinderen te hebben.

Van de respondenten die geen biologische kinderen hebben op het ogenblik van de survey stelt 9% uitdrukkelijk ook geen kinderen te plannen in de toekomst. Een kwart onder hen (26%) twijfelt nog.

Figuur 8. Verwacht finaal kindertal van 20- tot 40-jarigen (maximumvariant)

Vlaamse Gemeenschap, 2018, in %

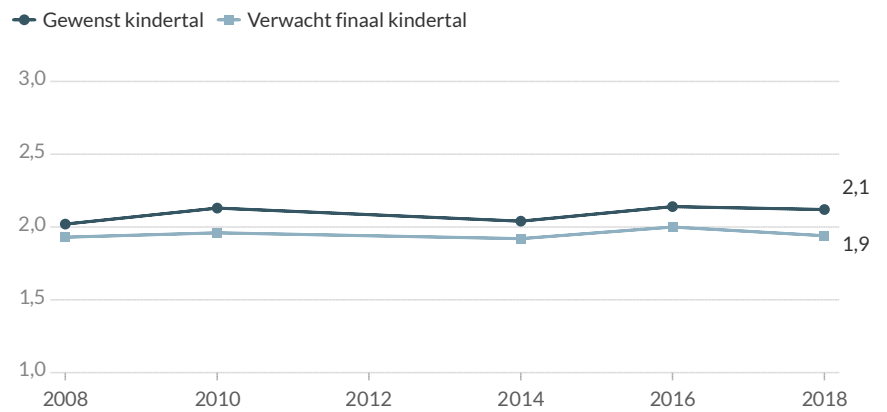
Bron: SCV-survey 2018, Statistiek Vlaanderen

Beide varianten geven een lager verwacht aantal kinderen dan gewenst. Dit duidt erop dat het verwacht aantal een realistischer schatting is dan het gewenst aantal. In het vooruitblikken calculeren respondenten dus een zeker realiteitsgehalte in: men anticipeert bij het concreet plannen al op diverse obstakels. Nog meer dan de kinderwens zelf worden intenties uitgedrukt in relatie tot de feitelijke context: de aanwezigheid van een partner, de stabiliteit of kwetsbaarheid van een relatie, een wending in de arbeidsloopbaan, de financiële ruimte, een nakende relatiebreuk, fertiliteitsproblemen, ontevredenheid over de geslachtscompositie van de reeds geboren kinderen, ...

Figuur 9 toont de evolutie van het verschil tussen het verwacht kindertal (maximum variant) en het gewenst aantal over de tijd. Omwille van de vergelijkbaarheid gaat het hier om vrouwen van 20 tot 40 jaar oud. Over alle generaties vrouwen heen blijft het verwachte aantal steeds onder het gewenste aantal liggen. Het verschil blijft vrij constant over de tijd.

Figuur 9. Verwacht finaal en gewenst kindertal van 20- tot 40-jarige vrouwen (maximumvariant)

Vlaamse Gemeenschap, 2008-2018, gemiddeld aantal

Noot: enkel gegevens beschikbaar op basis van de SCV-surveys van 2008, 2010, 2014, 2016 en 2018.

Bron: SCV-survey, Statistiek Vlaanderen

3

NAAR EEN VERKLARING VAN DE VARIATIES IN GEWENST EN VERWACHT AANTAL KINDEREN

In dit deel gaan we nader in op mogelijke verklaringen voor de vastgestelde verschillen in gewenst en verwacht finaal aantal kinderen. We voerden daartoe een meervoudige lineaire regressieanalyse uit met als afhankelijke variabelen het gewenst aantal en het verwacht finaal aantal kinderen. Meervoudig betekent dat meer dan 1 verklarende variabele in het model werd opgenomen. De kracht van multivariaat-analyse zit in het blootleggen van de netto-effecten van verschillende kenmerken, controlerend voor het effect van de andere in het model opgenomen kenmerken.

Met deze analyse willen we onder meer nagaan of de sociale verschillen in kinderwens die we vaststelden in hogerstaande analyses overeind blijven wanneer we voor demografische en sociaal-economische achtergrondkenmerken controleren.

In een model met mannen en vrouwen samen bleek vooreerst dat, onder controle van kenmerken zoals opleidingsniveau, het hebben van betaald werk, urbanisatiegraad en herkomst, vrouwen meer kinderen wensen dan mannen (bivariaat was er geen samenhang met geslacht). Dit is in lijn met vroeger onderzoek: alle vroegere bevragingen wezen telkens in de richting van een hogere kinderwens bij vrouwen dan bij mannen.

We wilden verder nagaan of de effecten verschillen naargelang we het gewenst of het verwacht aantal kinderen als afhankelijke variabele nemen. Gezien de geslachtsspecificiteit van vruchtbaarheid schatten we voor beide afhankelijke variabelen aparte modellen voor mannen en vrouwen.

Om het aantal cases voor een solide statistische analyse op te drijven hebben we de 4 laatste SCV-edities waarin de kinderwens werd bevroegd samengevoegd (gepooled). Het gaat om de SCV-surveys van 2010, 2014, 2016 en 2018. Door niet-opname van editie 2008 filteren we het uitzonderlijke crisis-effect van dat jaar weg. Op die manier kunnen we een robuuste analyse uitvoeren voor een groot aantal respondenten in een homogene tijdsperiode.

De gepoolde dataset bevat 7.125 respondenten, waarvan 3.601 respondenten van 18 tot 50 jaar waarbij de kinderwens werd bevroegd, ruim voldoende om meer diepgaande verklarende analyses uit te voeren.

Als onafhankelijke variabelen nemen we op:

- leeftijd
- leeftijd bij de geboorte van het eerste kind
- herkomst van de respondent
- opleidingsniveau van de respondent
- opleidingsniveau van de partner van de respondent
- het al dan niet beroepsactief zijn van de respondent
- professionele categorie van de respondent
- kinderwens van de partner
- urbanisatiegraad
- surveyjaar

In tabel 1 zijn de resultaten van de regressieanalyse opgenomen. Het gaat om de netto-effecten van bovenstaande onafhankelijke variabelen op het gewenste en verwachte finaal aantal kinderen bij mannen en vrouwen van 18 tot 50 jaar. Het intercept is daarbij de voorspelde waarde voor de afhankelijke variabelen als alle onafhankelijke variabelen gelijk zijn aan nul. Voor volgende continue variabelen werden deviatiescores berekend (gecentreerd rond het gemiddelde): leeftijd van de respondent, leeftijd bij de eerste geboorte en kinderwens van de partner. Dit laat toe een betekenis te geven aan het intercept: dit is dan de voorspelde waarde voor de 'gemiddelde respondent'.

Tabel 1. Netto-effecten van een set van variabelen op het gewenst en verwacht finaal aantal kinderen bij mannen en vrouwen van 18 tot 50 jaar

Vlaamse Gemeenschap, gepoolde dataset 2010, 2014, 2016 en 2018, gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten en significantieniveau

	GEWENST AANTAL KINDEREN				VERWACHT AANTAL KINDEREN			
	VROUWEN		MANNEN		VROUWEN		MANNEN	
	R ² = 0.30		R ² = 0.61		R ² = 0.31		R ² = 0.34	
Intercept	1.97	***	1.72	***	1.33	***	1.38	***
Leeftijd respondent	-0.01	ns	0.04	ns	-0.03	ns	0.02	ns
Leeftijd bij geboorte 1 ^{ste} kind	-0.12	**	-0.03	ns	-0.13	**	-0.11	*
Opleidingsniveau van respondent (1=laag, 3=hoog)	-0.05	ns	0.12	**	0.05	ns	0.26	***
Opleidingsniveau van partner (1=laag, 3=hoog)	0.02	ns	-0.03	ns	0.01	ns	-0.12	*
Professionele categorie (1=arbeider, 2=bediende, 3=hoger kader)	-0.04	ns	-0.02	ns	0.03	ns	-0.05	ns
Al dan niet betaald werk op ogenblik interview (1=nu betaald werk, 2=geen betaald werk)	0.07	ns	0.03	ns	0.11	*	0.11	*
Kinderwens van partner	0.51	***	0.77	***	0.50	***	0.52	***
Herkomst (1=Belg, 2=buitenland)	0.11	*	0.06	ns	0.15	**	-0.01	ns
Urbanisatiegraad (1=grootstad en centrumstad, 3=platteland)	0.01	ns	-0.09	*	-0.03	ns	-0.03	ns
Surveyjaar	0.03	ns	-0.07	ns	-0.06	ns	-0.04	ns

Noot: * p < 0.05; ** p < 0.01; *** p < 0.001; ns = niet significant.

Bron: gepoolde dataset SCV 2010, 2014, 2016 en 2018

Hoe ouder vrouwen zijn bij de geboorte van hun eerste kind, hoe minder kinderen zij wensen, dit is het effect van rationalisatie of bijstellen van wensen met vorderende leeftijd. Ook, hoe ouder bij de eerste geboorte, hoe minder kinderen men uiteindelijk verwacht te zullen krijgen. Dit effect speelt zowel bij mannen als bij vrouwen.

In de beide modellen en zowel bij mannen als vrouwen is kinderwens van de partner een erg belangrijke beïnvloedende variabele. Hoe hoger de kinderwens van de partner, hoe hoger de kinderwens en hoe hoger ook het verwacht kindertal van de respondent.

Het al dan niet werken op het ogenblik van het interview heeft geen effect op het gewenst aantal maar wel op het verwacht aantal kinderen, zowel bij mannen als bij vrouwen. We weten niet of het niet-werken de komst van een kind waarschijnlijker maakt, dan wel andersom, of de verwachte komst van een kind de aanleiding vormde om te stoppen met werken. De data zijn immers cross-sectionele data. Dit verband op individueel niveau tussen beroepsarbeid en verwachte en gerealiseerde vruchtbaarheid was al gekend in de jaren 1970 en 1980. Uit de opeenvolgende NEGO-surveys bleek dat werkende vrouwen significant minder kinderen verwachtten dan vrouwen die niet meer of nooit beroepsactief waren geweest (Pauwels, 1984).

Er blijft een netto-effect overeind van de factor herkomst, maar dit effect speelt alleen bij vrouwen: vrouwen van buitenlandse herkomst wensen én verwachten meer kinderen dan vrouwen van Belgische herkomst. Bij mannen verdwijnt het effect van herkomst.

Ook van opleidingsniveau blijft een netto-effect overeind, maar alleen bij mannen: hoger opgeleide mannen wensen en verwachten meer kinderen. Wanneer mannen een hoogopgeleide partner hebben, heeft dit evenwel een remmend effect op het verwachte aantal.

BESLUIT

Het thema kinderwens bevindt zich op het snijvlak van de transversale thema's demografie en welzijn. Het aantal kinderen dat een generatie mannen en vrouwen krijgt, is een bepalende factor voor de bevolkingsontwikkeling op langere termijn. Tezelfdertijd draagt de mate waarin een persoon in staat is om zijn of haar kinderwens te realiseren bij tot het welbevinden, zoals de Gezinsenquête uitwees.

Uit vruchtbaarheidsonderzoek van de voorbije decennia bleek het ideaal kindertal dat respondenten naar voor schoven, steevast hoger te liggen dan het gewenst aantal, dat op zijn beurt hoger ligt dan het gerealiseerd aantal. Diverse demografische en sociaal-economische factoren in de levensloop zorgen ervoor dat vrouwen minder kinderen krijgen dan ze oorspronkelijk wensten op jongere leeftijd. Dit is niet anders in Vlaanderen. Volgens sommige demografen is het hogere ideale kindertal dat respondenten uitdrukken een evaluatie door respondenten van de maatschappelijke context waarbinnen zij kinderen (moeten) krijgen. Peter McDonald (2006) bijvoorbeeld stelt *'In expressing higher 'ideal preferences' on average, women are effectively commenting upon the nature of the social-institutional setting in which they consider having children. They are saying that, in a different institutional setting, they believe they would have had more children.'* Doorheen de tijd is het verschil tussen 'wens' en 'ideaal' in Vlaanderen wel kleiner geworden: de maten zijn naar elkaar toe gaan convergeren. Dit kan duiden op een reële daling van de ideale norm, maar ook op een hoger realiteitsgehalte van de vooropgestelde idealen.

Toch zien we in de Vlaamse data ook schommelingen in dit 'ideale aantal'. In 2008 bijvoorbeeld lag het ideaal op het laagste ooit gemeten niveau in Vlaanderen, hetgeen erop wijst dat de economische conjunctuur wel degelijk een rol speelt. Slechte economische omstandigheden kunnen een knik in ideale en gewenste gezinsgroottes veroorzaken, maar de crisiseffecten verdwijnen meestal ook vrij snel: binnen 1 tot 2 jaar (Sobotka e.a., 2011; De Beer & Latten, 2018).

Een eerste besluit uit deze studie is dat de kinderwens zelf in Vlaanderen bestand blijkt tegen deze conjunctuureffecten en erg stabiel is. Al 3 decennia ligt deze net boven 2 kinderen. Dit is anders in bijvoorbeeld Duitstalige landen waar zich sinds een aantal jaren een voorkeur voor kleinere gezinnen manifesteert. Aan het begin van de eeuwwisseling waarschuwden Duitstalige onderzoekers voor een intergenerationele transmissie van deze veranderde voorkeuren. Zij stellen dat de toenemende voorkeur voor kleine gezinnen in Duitsland en Oostenrijk een ontwikkeling kan worden die zich van generatie op generatie voortzet en daardoor een toekomstige toename in vruchtbaarheid potentieel kan bemoeilijken of onwaarschijnlijk maken (Goldstein e.a., 2003; Testa & Grilli, 2004; Lutz e.a., 2006). Maar Vlaanderen blijft van deze ontwikkeling gespaard: de data van 2018 tonen dat ook anno 2018 het aandeel Vlamingen dat 2 kinderen wenst stabiel gebleven is. Ook

de geplande kinderloosheid blijft op hetzelfde niveau. Er is voorlopig in Vlaanderen dus geen sprake van een tendens naar kleine gezinnen of een groeiend aandeel dat helemaal geen kinderen meer wenst.

Een tweede besluit is dat in Vlaanderen vandaag mag uitgegaan worden van een verwachte finale afstamming voor huidige generaties vrouwen van 1,9 (gemiddelde tussen de minimum- en maximumvariant). De data van 2018 tonen wel dat jonge vrouwen (van 18 tot 30 jaar oud) minder kinderen wensen en verwachten dan jonge mannen. Toekomstig onderzoek moet uitwijzen of deze bevinding zich bestendigt of een diepere oorzaak heeft.

Waar begin jaren 1990 hoogopgeleiden nog significant meer kinderen wensten dan lager opgeleiden, was dit in de jaren nadien niet meer het geval. En in 2018 stellen we een omgekeerd verband vast. Dit wijst er op het eerste gezicht op dat lager opgeleiden een hogere kindrewens hebben of, omgekeerd, dat zodra men klimt op de sociaal-economische ladder, de kindrewens kleiner wordt. De interpretatie van dat verband kan immers in 2 richtingen gebeuren. De data laten ons niet toe de causaliteit van dit verband verder te onderzoeken. Dit is in lijn met de vaststelling dat tussen 2010 en 2015 de terugval in het TVC in Vlaanderen het grootst was bij de hoogopgeleiden (Pelfrene, 2020), hetgeen evenwel contra-intuïtief is met de verwachting dat de effecten van de economische condities (de gevolgen van de crisisjaren 2008-2010) zich het scherpst zouden doen voelen bij laagopgeleiden. Een beperkte regressieanalyse op enkel de data van 2018 voor mannen en vrouwen samen wees echter uit dat dit opleidingseffect verdween onder controle van herkomst.

Om robuuste uitspraken te kunnen maken over de rol van sociaal-economische factoren werden de surveys van 2010 tot en met 2018 samengevoegd. Zo konden we uitspraken doen over effecten onder controle van andere kenmerken, dit voor een grote groep van respondenten en over een langere tijdsperiode.

De analyses op deze gepoolde data wezen uit dat er, na controle voor andere kenmerken, geen effect meer speelt van opleiding, althans niet bij vrouwen, wel nog bij mannen: hoger opgeleide mannen wensen en verwachten meer kinderen. Mogelijk is het zo dat hier achterliggend het inkomen een rol speelt. Het lijkt aannemelijk te veronderstellen dat meer financiële ademruimte mannen ertoe aanzet meer kinderen te verwelkomen.

Wanneer mannen echter een hoogopgeleide vrouwelijke partner hebben, heeft dit dan weer een remmend effect op het verwachte kindertal. Dit wijst erop dat het opleidingseffect anders speelt bij mannen dan bij vrouwen. Hierbij kunnen diverse factoren op de achtergrond spelen, zoals bijvoorbeeld de moeilijkheden voor hoogopgeleide vrouwen om carrièreperspectieven uit te bouwen en een veeleisende job te combineren met het opvoeden van jonge kinderen. De opeenvolgende tijdsbestedingsonderzoeken van de Onderzoeksgroep TOR wijzen uit dat vrouwen nog steeds de meeste gezinszorgen op zich nemen (Glorieux, 2015).

Bij vrouwen blijft na controle van de andere kenmerken een effect overeind van herkomst, zowel wat hun gewenst als wat hun verwacht aantal kinderen betreft. Vrouwen met een buitenlandse herkomst wensen en verwachten meer kinderen. Verder onderzoek kan uitwijzen of deze breuklijn naar herkomst zich zal bestendigen in de toekomst. Bivariaat vonden we een samenhang tussen urbanisatiegraad en kinderwens. Dit verband verdwijnt echter grotendeels na controle voor herkomst. Respondenten van niet-Belgische herkomst wonen vaker in de centrum- en grootsteden dan op het platteland.

Onafhankelijk daarvan blijft een effect bestaan van 'werken' versus 'nooit gewerkt hebben of niet werken' op het ogenblik van het interview, althans wat het verwacht aantal kinderen betreft: niet-beroepsactieve mannen en vrouwen verwachten significant meer kinderen dan beroepsactieve mannen en vrouwen. Het is met onze data niet te achterhalen of er een versterkend effect op het verwacht kindertal uitgaat van het niet werken op zich, dan wel of men stopte met werken om het kind te krijgen dat men hoe dan ook verwacht.

Conform bevindingen uit vroeger onderzoek uit binnen- en buitenland, tonen de regressieanalyses verder aan dat kinderwens als gegeven een zeer sterke dynamiek vertoont op het niveau van de relatie of het koppel. De realisatie van de eigen kinderwens wordt nog steeds sterk gedetermineerd door de kinderwens van de partner. Deze dynamiek kan echter ook een remmende factor zijn: wanneer de kinderwens van de partner lager ligt, worden wensen naar beneden toe bijgesteld. Vaker is het daarbij de kinderwens van vrouwen die zich dient aan te passen aan een lagere mannelijke kinderwens (Voas, 2003; Van Peer, 2008).

Een derde en laatste besluit uit deze studie is dat de sociaal-economische achtergrond van Vlamingen verschillen in hun gewenst en verwacht aantal kinderen mee verklaart. De breuklijnen situeren zich naar herkomst, opleidingsniveau en het al dan niet hebben van betaald werk. Sommige effecten spelen anders bij mannen dan bij vrouwen. Daarnaast blijft een erg belangrijke rol weggelegd voor de partnerdynamiek, die kan faciliteren in geval van een gelijke kinderwens maar kan afremmen in geval van een verschillende kinderwens.

LITERATUURLIJST

Audenaert, V. (2018). *Gezinsenquête 2016: De samenstelling van het gezin. Gezinnen in Vlaanderen over hoe het gezin er uit ziet, wie bij het gezin hoort, waar gezinsleden wonen, over hun kindwens en wat men liever anders had gezien in de samenstelling van het gezin*. Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin: www.gezinsenquête.be.

Bracher, M. & Santow, G. (1991). Fertility Desires and Fertility Outcomes. In: *Journal of the Australian Population Association*, 8 (1), 33-49.

De Beer, J. & Latten, J. (2018). De weerbarstige relatie tussen baby's en conjunctuur. In: *Demos - bulletin over bevolking en samenleving*, 9 (34), oktober 2018.

Glorieux, I. (2015). *Tijdsbestedingsonderzoek TOR13*. VUB-Onderzoeksgroep TOR: www.vub.be/TOR/tijdsbestedingsonderzoek-tor13.

Goldstein, J., Lutz, W. & Testa, M.R. (2003). The emergence of sub-replacement family size ideals in Europe. In: *Population and Policy Review*, 22, 479-496.

Lesthaeghe, R. & Moors, G. (2000). Recent Trends in Fertility and Household Formation in the Industrialized World. In: *Review of Population and Social Policy*, 9, 121-170.

Lutz, W., Skirbekk, V. & Testa, M.R. (2006). The Low fertility Trap Hypothesis: Forces that may lead to further postponement and fewer births in Europe. In: *Vienna Yearbook of Population Research 2006. Special issue on 'Postponement of Childbearing in Europe'*. Vienna Institute of Demography.

McDonald, P. (2006). Low Fertility and the State: the Efficacy of Policy. In: *Population and Development Review*, 32 (3), 485-510.

Morgan, S.P. & Waite, L.J. (1987). Parenthood and the attitudes of young adults. In: *American Sociological Review*, 52, 541-547.

Noack T. & Ostby, L. (2002). Free to choose – but unable to stick to it? In: Klijzing, E. & Corijn, M., *Dynamics of Fertility and Partnership in Europe: insights and lessons from comparative research. Volume II*. Geneva/New York: United Nations, 117-141.

Pauwels, K. (1984). Het al dan niet werken van de gehuwde vrouw. In: Cliquet, R. & Debusschere, R. *Relationeel en reproductief gedrag in Vlaanderen*. CBGS Monografie, 159-171. Brussel, CBGS.

- Pelfrene, E., Corijn, M., Schockaert, I. & Pickery, J. (2020). *Fertility Decline among Young Adults in the Belgian Regions, 2010-2017*. Paper submitted for the European Population Conference 2020. European Association for Population Studies (EAPS), Padua, 24-27 June 2020.
- Quesnel-Vallée, A. & Morgan, S.P. (2003). Missing the target? Correspondence of fertility intentions and behaviour in the U.S. In: *Population Research and Policy Review*, 22, 497-525.
- Sobotka, T., Skirbekk, V. & Philipov, D. (2011). Economic recession and fertility in the developed world. In: *Population Development Review*, 37 (2), 267-306.
- Testa, M.R. & Grilli, L. (2004). *The effect of childbearing regional contexts on ideal family size in Europe: A multilevel analysis*. In: European Demographic Research Papers n°4, Vienna Institute of Demography.
- Van de Kaa, D. (1987). Europe's Second Demographic Transition. In: *Population Bulletin*, 42 (1), 3-24.
- Van Gaalen, R. & Van Poppel, F. (2007). Leeftijd moeder bij eerste geboorte sinds 1850. In: *Demos - bulletin over bevolking en samenleving*, april 2007.
- Van Peer, C. (2002). *Desired and achieved fertility*. In: Klijzing, E. & Corijn, M., *Dynamics of Fertility and Partnership in Europe: insights and lessons from comparative research. Volume II*. Geneva/New York: United Nations, 117-141.
- Van Peer, C. (2008). Kinderwens in Vlaanderen. *Een sociaaldemografische profielschets. SVR-Rapport 2008/5*. Brussel, Studiedienst Vlaamse Regering.
- Voas, D. (2003). Conflicting Preferences: A reason Fertility Tends to Be Too High or Too Low. In: *Population and Development Review*, 29, (4), 627-646.
- Weinstein, N.D. (1980). Unrealistic optimism about future life events. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 806-820.
- Westoff, C.F. (1990). Reproductive intentions and fertility rates. In: *International Family Planning Perspectives*, 16 (3), 84-89.

BIJLAGE: VRAGENLIJST MODULE KINDERWENS IN SCV-SURVEY 2018

DP: FILT: STEL VRAAG 45 t.e.m. 51 INDIEN GEBOORTEJAAR RESPONDENT 1968-2000 (18-50-JARIGEN, DUS 1968 en 2000 INBEGREPEN)

*SCREEN

Nu volgen enkele vragen naar kinderwens.

*VRAAG 45

Vraag 45

Wat vindt u, in onze samenleving, het ideale aantal kinderen in een gezin?

(ENQ. NOTEER HET JUISTE AANTAL)

(ENQ. INDIEN "GEEN ANTWOORD" TIK 88 IN)

(ENQ. INDIEN "WEET NIET" TIK 77 IN)

|_| kinderen

*VRAAG 46

Vraag 46

Hoeveel kinderen wenst/wenste u voor uzelf? Met kinderen bedoelen we zowel eigen biologische kinderen als adoptiekinderen.

(ENQ. NOTEER HET JUISTE AANTAL)

(ENQ. INDIEN "GEEN ANTWOORD" TIK 88 IN)

(ENQ. INDIEN "WEET NIET" TIK 77 IN)

|_| kinderen

DP: FILT: STEL VRAAG 47 INDIEN PARTNER (code 1, 2, 3 op vraag 36) en INDIEN GEBOORTEJAAR RESPONDENT 1968-2000 (18-50-JARIGEN, DUS 1968 en 2000 INBEGREPEN)

*VRAAG 47

Vraag 47

Hoeveel kinderen denkt u dat uw partner wenst/wenste? Met kinderen bedoelen we opnieuw zowel eigen biologische kinderen als adoptiekinderen.

(ENQ. NOTEER HET JUISTE AANTAL)
(ENQ. INDIEN "GEEN ANTWOORD" TIK 88 IN)
(ENQ. INDIEN "WEET NIET" TIK 77 IN)

|_| kinderen

DP: FILT: STEL VRAAG 48 INDIEN GEBOORTEJAAR RESPONDENT 1968-2000 (18-50-JARIGEN, DUS 1968 en 2000 INBEGREPEN)

*VRAAG 48

Vraag 48

Op kaart 24 staan verschillende mogelijkheden over eventuele plannen om in de toekomst (nog) kinderen te krijgen. Welke mogelijkheid is voor u van toepassing?

(ENQ. HET BETREFT ENKEL EIGEN BIOLOGISCHE KINDEREN)
(ENQ. TOON KAART 24 – 1 ANTWOORDMOGELIJKHEID)

- 1: neen, ik plan geen kinderen (meer) in de toekomst
- 2: ik weet het nog niet, ik twijfel nog
- 3: ja, ik plan (nog) kinderen
- 4: ik ben / mijn partner is momenteel zwanger

8: geen antwoord

DP: FILT: STEL VRAAG 49 INDIEN CODE 3 BIJ VRAAG 48 EN INDIEN GEBOORTEJAAR RESPONDENT 1968-2000 (18-50-JARIGEN, DUS 1968 en 2000 INBEGREPEN)

*VRAAG 49

Vraag 49

Hoeveel kinderen bent u van plan in de toekomst (nog) te krijgen?

(ENQ. NOTEER HET JUISTE AANTAL)
(ENQ. INDIEN "GEEN ANTWOORD" TIK 88 IN)
(ENQ. INDIEN "WEET NIET" TIK 77 IN)

|_| kinderen

DP: FILT: STEL VRAAG 50 INDIEN CODE 4 BIJ VRAAG 48 EN INDIEN GEBOORTEJAAR RESPONDENT 1968-2000 (18-50-JARIGEN, DUS 1968 en 2000 INBEGREPEN)

*VRAAG 50

Vraag 50

Plant u nog kinderen na deze zwangerschap?

1: ja

2: neen

3: ik weet het nog niet, twijfel nog

8: geen antwoord

DP: FILT. STEL VRAAG 51 INDIEN CODE 1 OP VRAAG 50

*VRAAG 51

Vraag 51

Hoeveel kinderen plant u nog na deze zwangerschap?

(ENQ. NOTEER HET JUISTE AANTAL)

(ENQ. INDIEN "GEEN ANTWOORD" TIK 88 IN)

(ENQ. INDIEN "WEET NIET" TIK 77 IN)

|_| kinderen

COLOFON

Verantwoordelijke uitgever

Statistiek Vlaanderen
Havenlaan 88, 1000 Brussel

Auteur

Christine Van Peer
christine.vanpeer@vlaanderen.be

Concept & grafische vormgeving

The Oval Office

Lay-out

Statistiek Vlaanderen

Depotnummer

D/2019/3241/309

Statistiek Vlaanderen
Havenlaan 88 bus 20
1000 Brussel
statistiekvlaanderen.be